

д-р КОРНЕЛИЯ ТОДОРОВА

ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ "ЕПИСКОП К.ПРЕСЛАВСКИ"

**НЯКОИ АСПЕКТИ В СЪСТОЯНИЕТО НА СВОБОДНОТО ВРЕМЕ И
УСПЕВАЕМОСТТА НА СТУДЕНТИТЕ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ ИКОНОМИКА НА
ШУМЕНСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ**

**SOME ASPECTS IN THE STATUS OF FREE TIME AND RESULTS OF STUDENTS FROM
SPECIALTY "ECONOMICS" IN SHUMEN UNIVERSITY**

KORNELIYA TODOROVA, Ph.D.

SHUMEN UNIVERSITY "EPISKOP K.PRESLAVSKI"

Abstract: This paper explores the free time as important characteristic in the way of living of students. Object of the research is the student youth because of they are not only a human factor. It is the human factor of future. The students have always been a sensitive barometer of public life redolent the new trends implementing in it. On the base of specific sociological research and surveys, some aspects have been analyzed about the status of free time and vital success of students from specialty "Economics" in Shumen University including the results and marks from education process.

Key words: usage of free time, student

Човешкият капитал възниква благодарение на натрупване у индивида на особени знания и умения в резултат на обучение или придобиване на опит в определена професионална сфера. Развитието и бъдещето на този човешки ресурс до голяма степен зависи от качеството на живот през този период – времето на създаване и утвърждаване на професионални и комуникативни умения, време на превръщане на младия човек в зряла и завършена личност, която може да организира времето си, знае как ефективно да работи (учи), умее пълноценно да почива. Този толкова важен за индивида стадий е времето на обучението ѝ във Висшето училище. Студентът работи и учи добре, когато умее да се възстановява добре.

Обстоятелството, че свободното време е период не само за потребление, а за възпроизводство на жизнеспособността и трудоспособността на хората насочва нашия научен интерес към свободното време на студентската младеж.

Свободното време е важна характеристика на качеството на живот на хора-

та. То има важно значение за психологическото, познавателно и физическо развитие на младите хора. Рационалното му използване може в значителна степен да способства за физическия, интелектуален и емоционален потенциал на студентите, т.е. може да повиши качеството на човешкия фактор за бъдещата икономика на страната.

Използването на свободното време обективно показва какво означава свободата на личността: използва се за безцелен и разгулен живот или се посвещава на хоби, четене, спорт, туризъм ит.н. В първият случай свободното време е време безнадеждно изгубено за човека и за обществото като цяло, понякога дори е време на деградация на личността. Във вторият случай това е време за физическо, интелектуално и духовно развитие на личността, време за градивно развитие на обществото. Поради това повишаването на културата на поведение през свободното време, както и увеличаване на прогресивните видове дейности в него може да се разглежда като верен показател за богатството на обществото.

Анализът се базира на проведено през месец октомври на настоящата година социологическо изследване за свободното време сред студентите.

Целта на разработката е да разкрие съдържателните характеристики на свободното време на студентите и отражението им върху успеваемостта в учебния процес на Висшето училище.

Обект на изучаване са студентите от специалност „Икономика“ на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Изчерпателно са изследани редовни студенти от първи до четвърти курс на бакалавърската степен, които според заповед на Декана № 275 / 6.10.2005г наброяват 68 човека. Поради отсъствие от учебни занятия в деня на проучването, заболяване или отказ на респондента, са анкетирани 59 човека, което представлява 86,76% от цялата съвкупност и осигурява репрезентативност на изследването в рамките на университета. В извадката влизат студенти със следните социално-демографски характеристики: 64,29% жени и 35,71% мъже в основна възраст между 19 и 22 години (21,43% на 19 г.; 26,78% - 20г.; 26,78 – 21г., 17,86% - над 22г. и 7,14 над 22г.)

Предмет на проучването е структурата на свободното време в тяхното ежедневие.

Основен инструмент на изследването е анкетна карта с 25 открити и закрити въпроса. За уточняване на някои отговори е проведено последващо интервю с анкетираните с оглед еднозначно тълкуване на написаното.

Нивото на успеваемост във Висшето училище е важен индикатор, характеризиращ резултативността на учебния процес, т.е. качеството на подготовка на младите специалисти. Наличието на висше образование открива път към творчески, по-самостоятелен и по-малко контролиран труд. Същевременно университетската диплома дава възможност за получаване на относително престижна и високоплатена работа. Висшето образование предполага създаване на инте-

лектуален елит на нацията. Поради това за нас представлява особен интерес връзката между качеството на професионалната подготовка на младите специалисти (измерено с успеваемостта им) и качеството на живот (измерено с начина на прекарване на свободното време).

Според данните от изследването 37,50 % от анкетираните лица имат за база на обучение средно общо образование, а 62,50 % - средно-специално. От втората категория студенти по-голямата част са с икономическа специалност. 51,79 % от анкетираните са специалисти в областта на счетоводната отчетност, аграрната икономика, банково и застрахователно дело, бизнес-администрация и т.н. Фактът, че те продължават да се обогатяват със знания за тази професионална област показва, че имат интереси и мотивация за реализация в нея.

Показател за стартовата позиция на студентите в Университета освен специалността е и успехът им от дипломата за средно образование. 35,72 % са с отличен успех между 5,50 и 6,00; 60,71 % са с много добър успех (41,07 % над 5,00, а 19,64 % под 5,00). Едва 3,57 % са с добър успех.

В процеса на следването, обаче има отстъпление от тези позиции. Коментарът се отнася за всички студенти без първокурсниците. В зависимост от успехът през предходната учебна година отличниците са 19,04 %; 47,62 % притежават много добър успех, като 7,14 % са с успех над 5, а 40,48 % - под 5. С успех добър между 3,50 и 4,50 са 33,33 %, т.е. с близо десет пъти повече от стартовата позиция. При съпоставка на успеваемостта по години на обучение се наблюдава следната зависимост: в първата година успехът на студентите е най-нисък, а в следващите прогресивно нараства, като той е най-висок в последната година от следването. Така например относителният дял на студентите с отличен успех във втори курс е 6,25 %, в трети – 8,33 %, а в четвърти – 42,85 %. Делът на сту-

дентите с много добър успех във втори, трети и четвърти курс е съответно 43,75 %, 58,33 % и 42,85 %. При делът на добрите студенти се наблюдава нисходяща тенденция на показателя. Във втори курс той е 50 %, в трети – 33,33 %, а в четвърти – 14,29 %. Подобна тенденция се забелязва при броя на несполучливо явяване на изпит (връщане и скъсване). За цялата извадка 59,52 % от студентите не са късани и връщани нито веднъж. При втори курс относителният дял на тази група е 37,5 %, при трети – 50 %, а при четвърти – 92,85 %. Студентите, които за предходната учебна година са късани и връщани по 3 и повече от 3 пъти са 7,14 % общо за извадката. Такива студенти са 12,50 % от анкетираните във втори курс и 8,33 % в трети. В четвърти курс няма такива студенти.

Обяснение за описаното състояние може да се търси в няколко посоки:

- В първите курсове на обучение студентите нямат създадени навици за новия начин на обучение. С течение на времето те натрупват опит, придобиват знания, изработват си подходяща организация на работа. Заедно с това стават психологически по-устойчиви и адаптивни към промените в своя живот. В горните курсове на обучение те разширяват и задълбочават своите познания, което е по-лесно при наличните базови знания.

- В първите години на обучението в учебния план преобладават дисциплини с общообразователен характер, а в последните – тези, даващи специалната подготовка. Към тях студентите проявяват по-голям интерес и творчество с оглед бъдещата професионална реализация.

- В горните курсове студентите стават по-зрели и осъзнават важността и необходимостта от реални познания, за да са конкурентноспособни на пазара на труда.

През свободното време студентите отдъхват и духовно се развиват. Теоретически, от голямата учебна натовареност, допълнителната самостоятелна

работа, домашните ангажменти и платения труд би следвало да съществува недостиг на свободно време. Такова явление буди тревога, защото може да доведе до хронична преумора, диабет, неврози, хипертония, както и изолация от обществения живот.

Анализът на резултатите от проучването, обаче опровергава направената хипотеза. Оказва се, че студентите имат достатъчно свободно време. 58,93 % от всички анкетираните разполагат със свободно време над три часа в денонощието; 8,93 % - с три часа; 16,07 % - с два часа; а само 10,71 % - с един час. Тези цифри дори междинни са по-големи от средните за страната. По данни на Националния статистически институт през октомври 2002г. от национално-представително изследване за бюджета на времето, свободното време средно на ден на едно лице е 104,65 минути.¹⁵ Явно, свободното време е в достатъчно количество. Следва, обаче въпросът как и за какво се използва. Дали се употребява по предназначение за възстановяване на здравето и работоспособността, за самообразование и личностно усъвършенстване или служи като загуба на време, пари и енергия.

Ранжирането на дейностите, упражнявани през свободното време от всички анкетираните студенти оформят следната градация на отговорите:

1. Слушам музика – 57,14 %
2. Общувам с приятели и познати – 51,79 %
3. Разхождам се из града – 44,64 %
4. Посещавам кафе, барове, дискотеки – 41,07 %
5. Върша различна домашна работа – 32,14 %
6. Отспивам си – 26,78 %
7. Ходя по магазините – 17,85 %
8. Помагам на родителите си – 16,07 %
9. Занимавам се със своята външност – 16,07 %

¹⁵ www.nsi.bg/Census/TameUse

10.Гледам телевизия – 16,07 %

Едва 4,68 % четат книги по специалността, а 14,29 % четат художествена и научна литература (толкова – 14,29 % пият). 14,29 % от анкетираните ходят на театър, изложби, музеи, а 1,79 % участват в обществения живот.

От данните е видно, че анкетираните имат достатъчно, но лошо използвано свободно време. Оценявайки структурата на свободното им време следва да се признае, че те живеят еднообразно посредством дейности с преобладаващ развлекателен характер: слушане на музика, общуване с приятели, разходки из града, посещаване на кафета, барове и дискотеки. Сравнително много време се отделя на пасивната почивка – гледане на телевизия и отспиване. За сметка на това активната съществува фигуративно. 12,50 % от анкетираните са посочили, че излизат сред природата; 1,79 % - че се занимават с туризъм и 8,93 % - че упражняват спорт. На контролен въпрос по време на интервю “Какъв спорт?” те нямат отговор, което поставя под въпрос истинността на този отговор. В по-голямата си част анкетираните не осъзнават важността на физическото натоварване за закаляването и укрепването на организма си. Това наред с всичко останало говори и за незавидна здравна култура.

Друга тревожна тенденция при изследването на свободното време на студентите е символичното присъствие на развиващи дейности: самообразование, хоби, четене, работа. Едва ли човешкият фактор на бъдещето, който отделя 4,68 % от свободното си време за четене на книги по специалността ще има принос за успех на нацията.

Интерес представлява динамиката на показателя в различните години от обучение. Слушането на музика заема 42,86 % от свободното време на първокурсниците, 56,25 % на второкурсниците и 64,29 % на четвъртокурсниците. Обратнопро-

порционална е динамиката на общуването с приятели и познати. За тази дейност първокурсниците отделят 71,42 %, второкурсниците – 56,25 %, третокурсниците – 33,33 %, а четвъртокурсниците – 42,86 % от свободното време. Посещенията на кафета, барове и дискотеки отнема 42,86 % от свободното време в първи курс, 37,50 % - във втори и 57,14 % в четвърти курс. За сметка на това, четенето на вестници и списания намалява с годините. Времето за него в първи курс е 21,43 % от свободното време, в трети – 16,66 %, а в четвърти – 14,29 %. Прогресивно намалява и отделеното време за театър, изложби и музеи. Анкетираните от първи курс посвещават 21,43 % за това, от втори – 12,50 %, а от четвърти въобще не отделят.

И под този ъгъл разгледаният проблем демонстрира нерационално използване на свободното време: свиване на кръга от интереси, свеждане до минимум поддържането на общата култура, отстъпление от предходни позиции на личностно израстване.

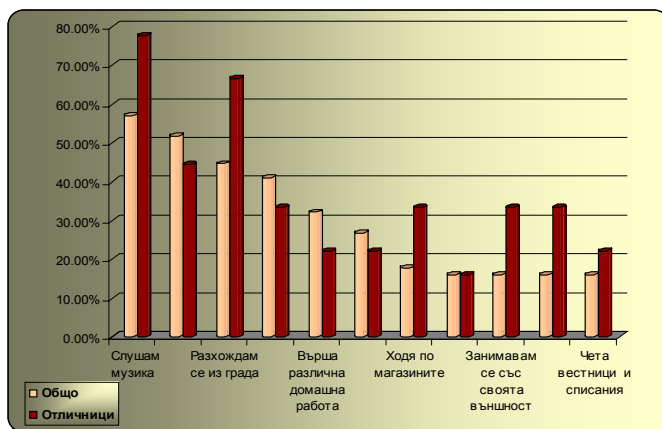
Не е по-различна структурата на свободното време на отличниците от втори до четвърти курс на обучение. (Фигура 1) За тази съвкупност на студентския елит дейностите се подреждат така:

- 1.Слушам музика – 77,77 %
- 2.Разхождам се из града – 66,66 %
- 3.Общувам с приятели и познати – 44,44 %
- 4.Посещавам кафе, барове, дискотеки – 33,33 %
- 5.Ходя по магазините – 33,33 %
- 6.Занимавам се със своята външност – 33,33 %
- 7.Гледам телевизия – 33,33 %
- 8.Чета вестници и списания – 25,00%
- 9.Отспивам си – 25,00%
- 10.Върша различна домашна работа – 25,00%

И при тази категория лица липсва здравословен начин на живот. Този факт се потвърждава не само от структурата на свободното им време, но и от начина на прекарване на лятната ваканция.

55,55 % от тях са били на работа, при 37,50 % за цялата съвкупност. 33,33 % са я прекарвали у дома си, при 28,57 % за

цялата съвкупност. Само 22,22 % са имали активен отход на море, при 26,79 % за цялата съвкупност.

фиг.1

Същевременно, липсата на пълноценна почивка не може да се обясни с недостига на средства. 55,55 % от отличните студенти са споделили, че имат доходи като повечето студенти (при 35,71 % за цялата извадка); 22,22 % - че нямат финансови притеснения (при 8,93 % за всички изследвани) и само 22,22 % - че едва свързват двата края (при 17,85 % за всички отговорили).

Информация за качеството на свободното време дава и отговорът на въпроса „С кого обикновено прекарвате свободното време?“ 71,43 % от анкетираните предпочитат компанията на приятели; 17,86 % - брачният партньор или приятел/ка; 12,50 % - родители и 12,50 % - колеги. Едва 7,14 % предпочитат да остават сами. Този начин на разпределение на свободното време показва, че младите хора са в по-голямата си част екстраверти и притежават така необходимата за съвременното ни комуникативност.

Допълнителна информация за качеството на свободното време на студентите внася изследването на любимото занимание. При ранжирането на отговорите първо място заема грижа за домашен любимец с 19,64 %; следван от общуване в чата и фитнес с по 12,50 %. При

задаване на допълнителен контролен въпрос за фитнеса – къде го упражняват – студентите нямат отговор, което навежда на мисълта, че са реагирани по инерция или про форма. Голям е процентът на отзовалите се с „друго“. В тази рубрика респондентите са изписали: да мързелувам, да се излежавам, да гледам TV, еврофутбол. Изброените отговори не са особено добър атестат за младото поколение. Те оказват наличие на инертност, а не на натрупана умора. Това противоречи на очакванията за характеристиките на бъдещия човешки капитал. На него се възлагат надежди той да е деен, инициативен, многостранно информиран, с доста и разнопосочни интереси.

От направеният анализ може да се заключи, че студентите имат достатъчно време да се занимават с това, което желаят извън учебния процес. Те имат възможност свободно да се развиват, в съответствие със своите природни дадености, индивидуални вкусове, физически, умствени и духовни способности. Тази възможност, обаче не е напълно оползотворена от гледна точка на обществения прогрес. Вина за това имат не само самите студенти. Налице е комплекс от причини, които не оневиняват младите хора, но спомагат за нерационално из-

ползване на свободното време. Дял за това имат техните семейства, възпитали ги в консуматорски дух. Част от провинението е и на образователните институции. Виновност трябва да се визира и в националната политика на държавата за младежта. Всички тези фактори, съчетани с годините на социална трансформация похабиха младото поколение. В годините на преход се унищожиха ценности, без дълго време да бъдат заместени с други. Сринаха се организации и институции за осмисляне на свободното време. Те бяха заменени с комерсиални школи, месечните такси на които не са по джоба на средния българин. Липсата на организиран живот извън училище, хаосът в обществото, отсъствието на възможност на трудова заетост в зряла възраст, безпаричието в семейството и засилващата се финансова диференциация демотивираха младите хора. Те нямаха реална алтернатива пред стоеето сам у дома, шляенето по улиците и тайното пушене на трева (след престоя в училище). С годините това поведение се оформя като стандарт на действие. Младите хора, които попаднаха в нашето изследване са точно от това поколение. Утвърждаваният петнадесет години стереотип на поведение не е лесно да бъде променен. За това са нужни както законодателни, така и организационни усилия на всички институции. Необходимо е политиката за младежта да не остава зад стените на институциите. Следва при осъществяването ѝ да се въвлечат пове-

че студенти. Трябва да се изучат и използват за мотивиране потребностите на студентската младеж. Налага се да се поощрява участието на младите в туризма, културни мероприятия, международен обмен и т.н. Това освен на макро-ниво, е необходимо да стане и на университетско. В рамките на Шуменския университет няма надеждна политика за свободното време на студентите. Ако има мероприятия, организирани от Студентския съвет, те са епизодично разпределени през учебната година. Един от начините за оптимизиране на политиката за свободното време е отделяне на средства от бюджета на Университета с цел създаване на подходяща инфраструктура. Друг начин е масов достъп на студентите до мероприятията на всички факултети. Не бива на ски в Панпорово да ходят само студенти от специалност „Физическа култура и спорт“. Не трябва на морски ескизи да ходят само студентите от „Изобразително изкуство“. Не би следвало екскурзиите в страната да са достъпни само за студентите-географи. Необходимо е усилията на ректорското ръководство да съдействат за осъзнаване от студентите всички аспекти в рационалното използване на свободното време. Само така студентската младеж ще укрепи физическото си здраве, ще развие позитивна самооценка и ще улови прогресивни социални навици и ценности. А това вече е човешкият фактор на бъдещето.

Разработката е представена на Научна конференция на Стопанския факултет при ЮЗУ „Н. Рилски“ „Икономика на свободното време“, проведена на 17-19 ноември 2005 г.
